

HOVEDDØRE

VIRKEMIDLER OG KONSTRUKTION

Hoveddøren er en bygnings velkomst, og derfor er den en vigtig del af huset. Hoveddøren følger normalt husets stilart og lokale traditioner helt fra barokken og frem til funktionalismen. Historiske hoveddøre kan være fint udformede med snedkerprofiler, billedskærerarbejder, bemalinger, specielle rudeglas, smedede båndhængsler og gørtlerarbejder i form af messingdørgreb.

Den gamle hoveddør er skabt til og passer perfekt sammen med det gamle hus – stilmæssigt, historisk og arkitektonisk.

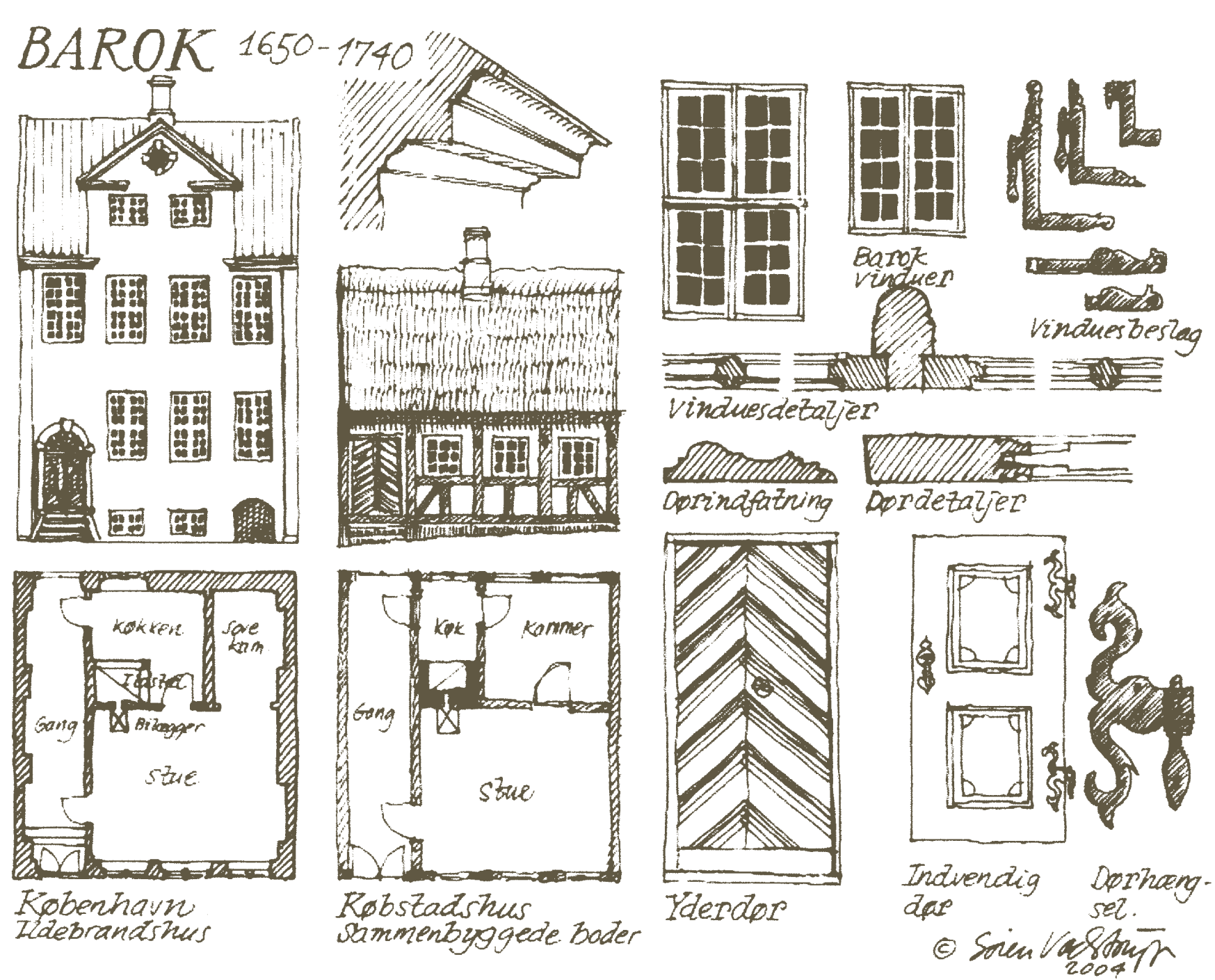
Pas godt på de gamle hoveddøre

Hoveddøren indgår altid i en arkitektonisk og æstetisk helhed i tilknytning til selve huset. Det gælder dørens udformning, dens farver, detaljer, indfatning eller portal. Det gælder også dørens umiddelbare omgivelser, og derfor har det også betydning, hvor dybt døren ligger i facaden, om den har en udvendig trappe eller trappesten, og om der er et gælænder af smedjern eller støbejern.

De gamle døre er fremstillet med meget stor håndværksmæssig omhu og kunnen. Derfor holder de godt, og de opfylder kravene til, hvad en dør skal kunne – i mange hundrede år.

Hvis yderdøren med tiden er blevet utæt, angrebet af råd i træet, eller hvis malingen skaller af, kan den repareres af kompetente håndværkere. Så bliver døren både flot og funktionel igen.

En hvilken som helst ny standarddør vil være en forringelse for huset. Også hvis den nye dør forsøger at ramme en gammel stil.

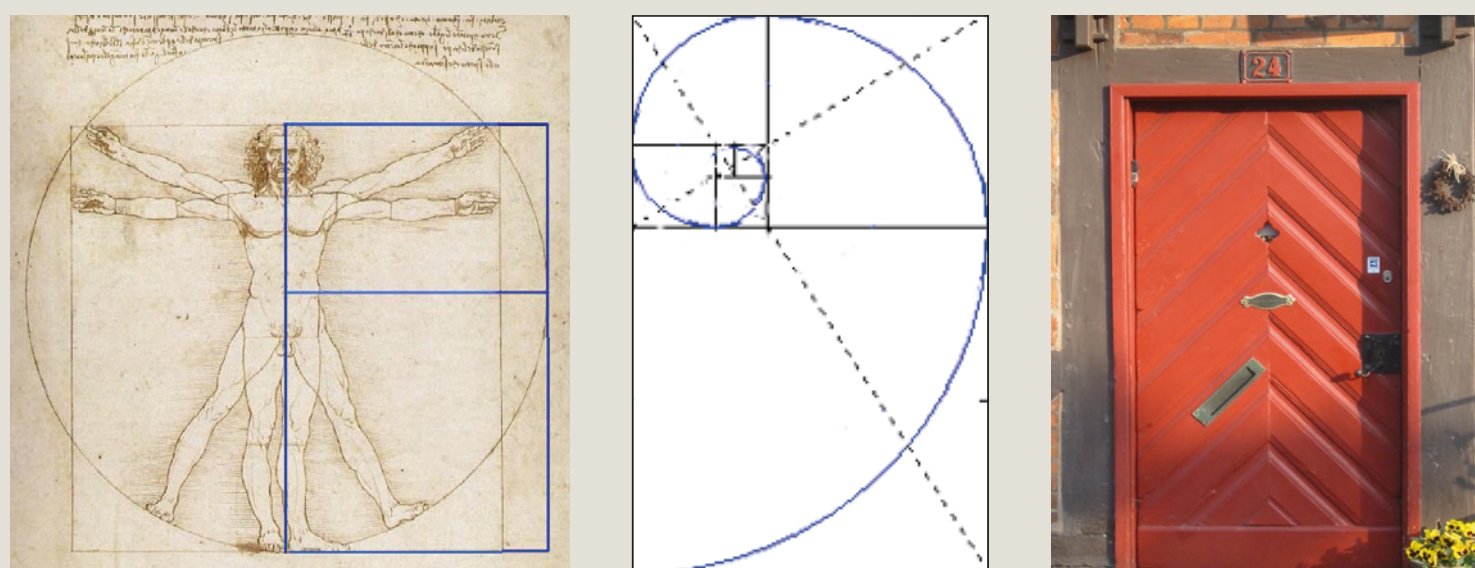

GAMLE HOVEDDØRES VIRKEMIDLER

Gamle hoveddøre indeholder tre elementer, som man har brugt i arkitekturen helt fra oldtiden og frem til 1960'erne.

- **Det gyldne snit**

Gamle hoveddøre er ofte opbygget over det klassiske 'gyldne snit', som også de græske templer blev bygget efter mere end 300 år før vores tidsregning. Vi genkender i dag 'det gyldne snit' fra mange af de ting, vi omgiver os med i hverdagen, lige fra bygninger og bygningsdele som hoveddøre til tændstikæsker, bøger og boldbaner.

Leonardo da Vincis tegning af et menneske med det gyldne snits proportioner og en yderdør i Helsingør, der inklusiv indfatning er proportioneret efter de samme klassiske principper – de bygger nogenlunde på forholdet 5:8.

- **Klassiske profiler**

På gamle hoveddøre, som på de græske oldtids-templer, har detaljer som gesimser, indfatninger og vandrette og lodrette bånd, smukke og harmoniske profiler, der beskriver en S-form, en rundstav, en hulkehl eller skarpe kanter mellem let forskudte planer. De profilerede lister har bl.a. til formål at få sollyset til at kaste smukke, skiftevis skarpe og bløde, slag-skygger på bygningen, som derved får mere karakter.

- **Klassiske farver**

Den klassiske jordfarveskala er en harmonisk farveskala, der består af 25 pigmenter. Mange af dem har været anvendt til fremstilling af maling og dekorering af bygninger siden oldtiden. Farvestofferne kommer fra farvede lerarter, der er hentet op af jorden, og som kan blandes med kridt, sod og enkelte kunstigt fremstillede farver.

De klassiske jordfarver blev i midten og slutningen af 1700-tallet suppleret med enkelte nytilkomne blå, gule og grønne farver. Farverne kan kombineres indbyrdes, og de vil altid passe godt sammen og danne en smuk og harmonisk helhed.

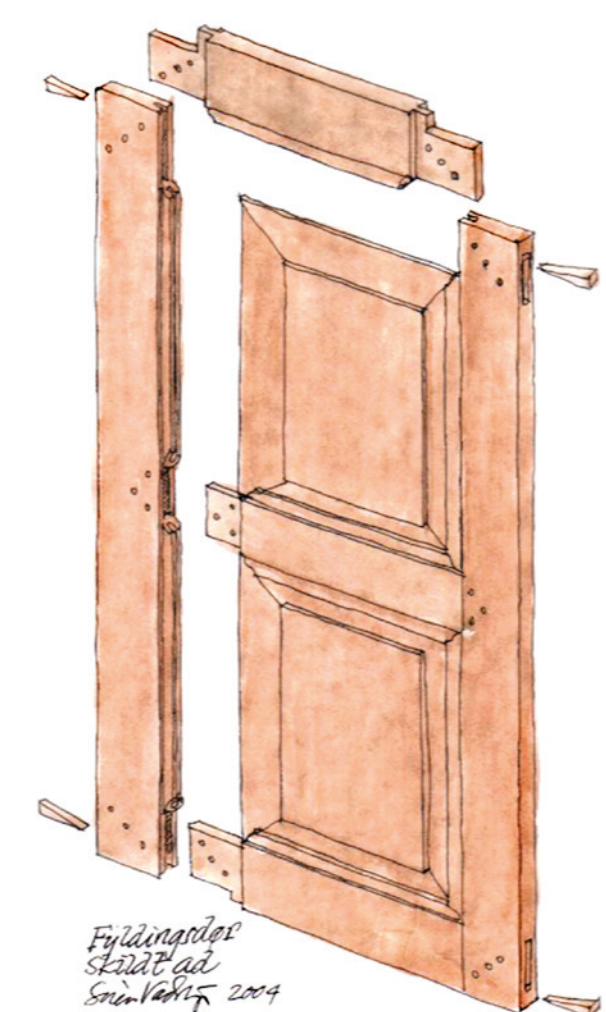

HOVEDDØRE

VIRKEMIDLER OG KONSTRUKTION

Hoveddørens konstruktion

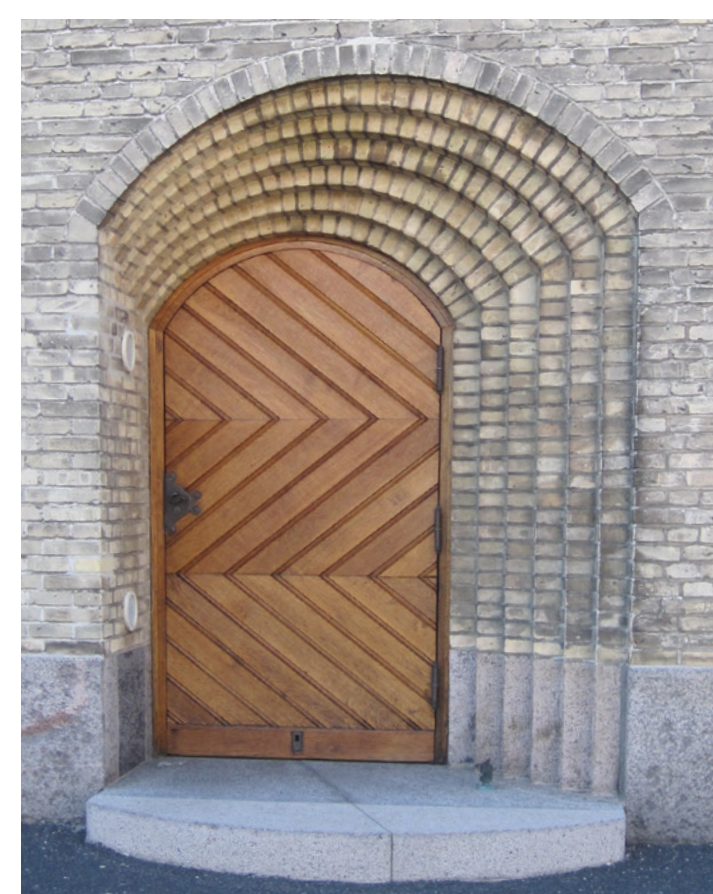
De fleste danske hoveddøre fra perioden 1700–1950 er fyldingsdøre. Døren består af et rammestykke af fire massive planker af træ, der danner bund, top og sider på døren. Rammestykket er tappet sammen med solide, gennemgående tapper i hjørnerne. Alt efter dørens opdeling og antallet af fyldinger og deres form, er der sat et antal tvær-, skrå- eller lodrammestykker i rammeværket.

Fyldingerne kan være glatte, men har som oftest en fremstående plade, et såkaldt 'spejl', der giver fyldingsdøren en kraftigere kontur. Rammestykker og fyldinger samles i én arbejdsgang. Fyldingerne limes ikke, men skal kunne bevæge sig i forhold til rammestykkerne, fordi vejrets svingninger i fugt og temperatur påvirker træet i yderdøren.

Traditionel dobbelt fyldingsdør.

Det er ikke alle yderdøre, der er fyldingsdøre. Flammerede døre er revledøre, der på ydersiden er pålagt profilerede brædder i et vinkelmønster eller et zig-zag-mønster.

Fra barokken og den tidlige klassicisme (1650–ca. 1700), og igen i 1880-1920'ernes danske nybarok og nyklassicisme findes mange flammerede døre. De består af en revledør, hvor der på ydersiden, modsat revlerne, er pålagt profilerede brædder i et vinkel-mønster eller et zig-zag-mønster. Ved det sidste flamme-mønster vender vinklen mellem brædderne i den ene side nedad, så regnvandet fanges i en vandfælde. Med omhyggelige og tætte samlinger, anvendelsen af spejlskåret kernetræ samt linoliemaling kan en rigtigt konstrueret dør opnå en holdbarhed på 200 år eller mere.

Det er vigtigt for dørens holdbarhed, at det fyrretræ eller egetræ, yderdøren udføres af, er nøje udvalgt og i bedste kvalitet. Det skal have tætte årer og være harpiksfyldt 100% kernetræ, der er spejlskåret og med marvstrålerne liggende parallelt med ydersiden. På den måde har de gamle mestre minimeret træets og dørens bevægelser, idet spejlskåret kernetræ hverken slår sig, vrider, revner eller svinder.

Døren grundes godt med linolieferniss, og derefter males træet med linoliemaling. Modsat moderne plastikmaling indeholder linoliemaling linolie, der trænger ind i træet, så dets porer bliver mættede af olien, og vandoptagelsen ved regnskyl dermed bliver minimeret.

Typiske skader

Typiske skader på gamle yderdøre er utætheder, og at de går dårligt i hængslerne. Der kan også være råd i træet, fortrinsvis for neden og udvendigt, og så kan malingen være afskallet. Eller måske er døren med tiden blevet overmalet med plastikmaling.

Tilstandsvurdering og istandsættelse

Døren gennemgås for utætheder, revner og skævheder, og man undersøger, om der er blødt træ, der skal skiftes ud. Man kan samtidig kigge efter, om der er påsat nyere hængsler eller dørgreb, og overveje, om disse ændringer skal udbedres, så døren bliver ført tilbage til den oprindelige udformning.

Forskellige undersøgelser kan afgøre, hvilken malingstype døren er malet med. Det kan være linoliemaling, linolie-lakfarve, alkydmaling eller plastikmaling. Hvis døren står med synligt træ, kan den være behandlet med olie, naturlak eller alkydlak.

Tætning og isolering

Hvis døren ikke har slået sig og er alt for skæv, er der 3 måder at efterisolere på.

- Hvis døren er udadgående, kan man etablere en indvendig, tæt og isolerende 'isoleringsdør', der evt. kan stå permanent åben om sommeren.
- Hvis døren er indadgående, kan man anbringe en udvendig, isolerende skoddedør, der kan tages af hængslerne om sommeren.
- Det er muligt at bygge moderne tætningslister ind i den gamle dørs konstruktion. Det er vigtigt, at tætningslisterne anbringes i siderne af yderkarmen, så de ikke kan ses indefra eller udefra, men kun anes ganske diskret, når døren er åben.

Udlusninger

Hvis dele af træet i døren er råddent, kan det udskiftes ved en reparation. Det kaldes en udlusning. Døren skilles ad i fornødent omfang, og malingen afrenses på de berørte områder, så rådskaderne kan overskues. Dernæst tilpasses nyt træ med samme træsort, årringstæthed og årringsretning som det eksisterende træ, og det sættes i og limes med trædyvler af samme træsort som døren. Derpå høvles fladerne let, så eventuelle grater og ujævnheder fjernes. Til sidst samles døren igen, beslag monteres, og døren tilpasses til dørhullet og males.

Blanke yderdøre

Linoliemaling har en mat overfladekarakter, der kan gøres lidt blankere ved at bruge standolie som binde-middel – rigtig blank kan den dog ikke blive. Til gengæld er linoliemalingen diffusionsåben og fleksibel, så den arbejder godt sammen med udvendigt træ og dets forskellige fugtsvingninger.

HOVEDDØRE

VEDLIGEHOLDELSE, ISTANDSÆTTELSE OG NYE DØRE

I begyndelsen af 1700-tallet blev de kinesiske spejlblanke malinger og lakker højeste mode, både i interiører og på yderdøre. De blanke lakker er fremstillet af kinesisk træolie, harpiks eller fossile harpikser bl.a. rav. De er meget hårde og ufleksible, og de er også damptætte, så de egner sig ikke til udvendigt træ. Når træet veksler i fugtighed, hvad en yderdør gør, bevæger træet sig, så lakmaterialerne knækker, krakelerer eller skaller af.

På de europæiske hoveddøre klarede man dette problem ved at anvende en effektiv bundbehandling, der indeholdte blymønje, og som efterfølgende blev malet

med en linolie-lakfarve. Man anbragte derefter den blanke hoveddør under et halvtæg, eller man anbragte døren helt inde i bagmuren, så den var beskyttet for regn.

Man kalder den blanke malerbehandling for 'hollandsk blanklakering', fordi den især ses på klassicistiske bygninger i de hollandske byer, hvorfra den har givet inspiration til danske yderdøre fra klassicismen (1770–1850) og igen i nyklassicismen (1915–1930). Især den dybgrønne farve, kaldt 'hollandsk grøn', fremstillet af pariserblå og gulokker, er meget brugt.

Den blanke yderdør fremhæver yderligere indgangens betydning, når den står i kontrast til facadens matte, kalkede overflade. Den klassiske dørfarve er den 'flaskegrønne' eller 'hollandsk grøn', her sat ekstra dekorativt op mod komplementærfarven rød. Andre typiske blanklakerede yderdøre kan være røde, grågrønne, dybblå (pariserblå), sorte, mørkebrune, hvide og engelskrøde.

Nye hoveddøre

Hvis man har brug for en ny hoveddør til sit gamle hus, bør man få fremstillet en kopi af den oprindelige dør hos en snedker. En ny dør vil kunne leveres med nutidens krav til efterisolering. Hvis man ikke ved, hvordan den oprindelige dør har set ud, kan man fx. fra et genbrugslager anskaffe en gammel dør fra samme stilperiode, som huset er fra.

Mange nye døre har affasede kanter på de forskellige dele, hvilket giver nogle mørke streger i dørtegningen og i samlingerne, som ikke er tradition.

Moderne standard-yderdøre ligner originalerne meget lidt, fordi de er inspirerede af engelske og amerikanske dørtyper. De halvcirkelformede 'citronhalvmåne-vinduer', der ses i standarddøre i byggemarkederne, er ikke traditionelt danske. Det samme gælder fyldingsopdelingen, profilernes detaljer samt dørgreb og hængsler.

”Citronhalvmåne-døre’ er en amerikansk-engelsk dørtype, der ikke passer til dansk arkitektur. De er desværre udbredte, da de er lette at købe i byggemarkederne, der importerer dem kritikløst.

